

INTERSEKSUALNOST

Šta je to „interseksualnost“?

Interseksualne ili interseks osobe se rađaju sa polnim karakteristikama - uključujući genitalije, polne žlezde ili hromozomske obrasce - koje se ne uklapaju u tipični binarni model muških i ženskih tela.

Interseksualnost predstavlja termin koji se koristi da opiše široki raspon prirodnih varijacija tela. U nekim slučajevima su interseks crte primetne odmah po rođenju, dok u drugim nisu sve do puberteta. Neke hromozomske interseks varijacije uopšte ne moraju biti fizički vidljive.

Prema stručnjacima/kinjama, između 0,05 i 1,7 procenata populacije rađa se sa interseks karakteristikama - gornja procena slična je broju crvenokosih osoba.

Interseksualnost ima veze sa biološkim polnim karakteristikama i razlikuje se od seksualne orijentacije ili rodnog identiteta osobe. Interseks osoba može biti strejt, gej, lezbejka, biseksualana ili aseksualana, i može se identifikovati kao žena, muškarac, i jedno i drugo ili ni jedno ni drugo.

Zbog toga što se njihova tela smatraju drugačijim, interseks deca i odrasli su često stigmatizovani/e i trpe višestruko kršenje ljudskih prava, uključujući i kršenje njihovog prava na zdravlje i fizički odnosno telesni integritet, pravo na slobodu od mučenja, nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja, i pravo na ravnopravnost i nediskriminaciju.

Telesni integritet

Postala je uobičajena praksa da se interseks deca podvrgavaju nepotrebnim hirurškim i drugim procedurama s ciljem da se njihov izgled uskladi sa binarnim polnim stereotipima.

Ove često nepovratne procedure mogu da dovedu do trajnog steriliteta, bola, inkontinencije, gubitka seksualnog osećaja i dugogodišnje mentalne patnje, uključujući i depresiju. Ovim procedurama koje se redovno izvode bez potpunog, slobodnog i informisanog pristanka osobe u pitanju, koja je često i premlada da bi učestvovala u donošenju odluke, krše se prava osobe - pravo na telesni integritet, na slobodu od mučenja i nečovečnog postupanja, kao i pravo na život bez štenih praksi.

Takve procedure se često pravdaju kulturnim i rodnim normama i diskriminatornim uverenjima o interseks osobama i njihovoj integraciji u društvo.

Diskriminatorni stavovi nikada ne mogu opravdati kršenje ljudskih prava, uključujući i prisilne tretmane i kršenje prava na telesni integritet. Države su dužne da se bore protiv štetnih stereotipa i diskriminacije, umesto da ih jačaju i održavaju. Ove se procedure mogu ponekad opravdavati navodnom zdravstvenom dobrobiti, ali se one često predlažu na osnovu slabih dokaza i bez razgovora o alternativnim rešenjima koja štite telesni integritet i poštuju autonomiju osobe.

Nažalost, ovakva uverenja i društveni pritisak često dolaze od lekara kao i roditelja interseks dece, koji mogu da ohrabre i/ili daju svoj pristanak takvim procedurama, uprkos nedostatku medicinskih indikacija, neophodnosti i hitnosti, i uprkos tome što se takvim procedurama krše ljudska prava. Saglasnost se često daje u nedostatku informacija u vezi sa kratkoročnim i dugoročnim posledicama kod takvih operacija, kao i nedostatku kontakta sa drugim interseks osobama, uključujući i odrasle interseks osobe i njihove porodice.

Mnoge odrasle interseks osobe koje su bile podvrgnute takvim operacijama kao deca, naglašavaju osećaj sramote i stigme u vezi sa pokušajima da se obrišu i uklone njihove interseks karakteristike, kao i veliku fizičku i duševnu patnju, koje su rezultat i složenih i bolnih zahvata i ožiljaka. Mnogi takođe smatraju da su bili primorani da se prilagode i konformiraju sa polnim i rodnim kategorijama koje im ne odgovaraju.

Uzimajući u obzir njihovu nepovratnu prirodu i uticaj na telesni integritet i autonomiju, ovakve medicinski nepotrebne, nepredviđene operacije ili tretmani treba da budu zabranjeni. Interseks deci i njihovim porodicama treba obezbediti adekvatno savetovanje i podršku, uključujući i podršku drugih interseks osoba.

Diskriminacija

Interseks osobe često trpe diskriminaciju i nasilje kada se sazna da su interseks ili ako se percipiraju kao neko ko se ne uklapa u rodne norme. Antidiskriminacioni zakoni uglavnom ne zabranjuju diskriminaciju interseks osoba, na taj način čineći ih ranjivim i pogodnim za diskriminaciju u različitim kontekstima, uključujući tu i pristup zdravstvenoj zaštiti i uslugama, obrazovanju, javnim uslugama, zaposlenju i sportu.

Zdravstveni stručnjaci/kinje i radnici/e često nemaju neophodno znanje, iskustvo i razumevanje kako bi specifične zdravstvene potrebe interseks osoba uzeli u obzir, pružili odgovarajuću zdravstvenu zaštitu i poštovali autonomiju i prava interseks osoba na telesni integritet i zdravlje.

Neke interseks osobe takođe se suočavaju sa preprekama i diskriminacijom ukoliko požele ili treba da promene oznaku pola u izvodu iz matične knjige rođenjih i drugim zvaničnim dokumentima.

Interseks sportisti/kinje suočeni/e su sa posebnim nizom prepreka. Bilo je nekoliko primera sportistkinja koje su bile diskvalifikovane iz sportskih takmičenja na osnovu svojih interseks karakteristika. Međutim, biti interseks osoba samo po sebi ne znači da će sportista/kinja biti bolji u sportu kojim se bavi i postizati bolje rezultate, dok druge fizičke varijacije koje utiču na rezultate i performans, kao što su visina i razvoj mišića, nisu predmet zabrana, niti privlače posebnu pažnju.

Zaštita i pomoć

Interseks osobama treba obezbediti zaštitu njihovih prava. Kadgod se takva kršenja dogode, ona treba da budu ispitana, a pretpostavljeni krivci gonjeni. Žrtve treba da imaju pristup efikasnom pravnom leku, uključujući tu i zadovoljenje pravde i naknadu.

Interseks osobe treba da budu konsultovane u razvoju zakonodavstva i politika koje se tiču njihovih prava.

Pozitivni pomaci

Godine 2013, Australija je usvojila Zakon o polnoj diskriminaciji (seksualna orijentacija, rodni identitet i interseks status) – to je prvi zakon koji uključuje interseks status kao poseban osnov za diskriminaciju koja se ovim zakonom zabranjuje. Australijski senat je takođe sproveo i zvaničnu istragu o slučajevima neželjene i prisilne sterilizacije interseks osoba.

Godine 2015, Malta je usvojila Zakon o rodnom identitetu, rodnoj ekspresiji i polnim karaktersitikama – prvi zakon kojim se zabranjuju operacije i tretiranje polnih karaktersitika maloletnih osoba bez informisanog pristanka. Ovaj zakon takođe zabranjuje diskriminaciju na osnovu polnih karakteristika.

Šta dalje

Države:

- Zabraniti medicinski nepotrebne operacije i procedure u vezi sa polnim karakteristikama interseks dece, zaštititi njihov telesni integritet i poštovati njihovu autonomiju.
- Omogućiti interseks osobama i njihovim porodicama adekvatno savetovanje i podršku, uključujući i podršku samih interseks osoba.
- Zabraniti diskriminaciju na osnovu interseks osobina ili statusa i u obrazovanju, zdravstvenoj nezi, zaposlenju, sportu kao i pristupu javnim uslugama, i takvu diskriminaciju rešavati kroz relevantne antidiskriminacione inicijative.
- Omogućiti da se situacije kršenja ljudskih prava interseks osoba istraže i pretpostavljeni krivci procesuiraju, a žrtve takvih slučajeva kršenja dobiju pristup efikasnom pravnom leku, uključujući zadovoljenje pravde i naknadu.
- Nacionalna tela za ljudska prava treba da istraže i prate situaciju u kojoj se nalaze ljudska prava interseks osoba.
- Uvesti zakone koji omogućavaju olakšane procedure za menjanje oznake pola u izvodima iz matične knjige rođenih i zvaničnim dokumentima interseks osoba.
- Obezbediti medicinsko osoblje sa znanjem o zdravstvenim potrebama i ljudskim pravima interseks osoba, kao i odgovarajuće savete i negu roditeljima i interseks deci, uz poštovanje autonomije interseks osobe, njenog telesnog integriteta i polnih karakteristika.
- Obezbediti treninge zaposlenima u sudstvu, imigracionim službama, policiji, zdravstvu, obrazovnim ustanovama i ostalim zvaničnim licima i osoblju, tokom kojih će dobiti znanja o poštovanju i pružanju ravnopravnog tretmana interseks osobama.
- Omogućiti da interseks osobe i organizacije učestvuju u konsultacijama i razvoju istraživanja, zakonodavstva i politika koje imaju uticaja na njihova prava.

Mediji:

- Uključiti glasove interseks osoba i grupa u novinske, televizijske i radijske sadržaje.
- Pružiti objektivnu i izbalansiranu sliku o interseks osobama, kao i o njihovim pravima i problemima sa kojima su suočene.
- Ne pretpostavljajte ništa u vezi sa seksualnom orijentacijom i rodnim identitetom interseks osoba.

Vi, vaši prijatelji/ce i ostali/e takođe možete nešto da uradite:

- Reagujte kad god primetite neki oblik diskriminacije ili nasilja nad interseks osobama.
- Zapamtite da interseks osobe mogu biti bilo koje seksualne orijentacije i rodnog identiteta.

Prevod: Milica Jeremić

Naslov originala: *Fact sheet Intersex, Free and Equal, United nations for LGBT equality*

www.ohchr.org, www.unfe.org